

SERVIS ZA KULTURU MANJINSKIH PRAVA I MEĐUETNIČKU TOLERANCIJU

06.12.2000

SAFAX SARAJEVO/ STINA SPLIT

BROJ 9

U OVOM BROJU MOŽETE PROČITATI:

1. Konferencija o manjinskim pravima u Neumu - OHRABRUJUĆI SIGNALI IZ HRVATSKE I JUGOSLAVIJE

U Neumu je 2. i 3. decembra u održan okrugli sto o manjinskim pravima u Bosni i Hercegovini, SR Jugoslaviji i Hrvatskoj. Riječ je o jednom u nizu stručnih savjetovanja koje zajednički organizuju Centar za prava manjina iz Sarajeva, Dalmatinski odbor solidarnost iz Splita i Agencija lokalne demokratije iz Subotice. Iz samih lokacija sjedišta organizatora vidi se da je riječ o regionalnom projektu, koji razmjenom iskustava i predlaganjem rješenja nastoji da unaprijedi manjinska prava, koja u ove tri, po mnogo čemu srodne države, nisu na zavidnom nivou.

Piše Radenko Udovičić

2. Germani u Hrvatskoj - PREMA MANJINAMA SE NE VODI SUSTAVNA POLITIKA

Ako netko misli da najviše problema u Hrvatskoj imaju tzv. nove manjine, koje su nastale raspadom bivše zajedničke države, hrvatski Nijemci i Austrijanci koji su također status manjina dobili tek nakon 1990., brzo će ga razuvjeriti upozoravajući da njihovi problemi nisu ništa manji. Dapače, oni ističu kako unatoč sustavnom okviru za zaštitu razvoja manjinskih prava, njihov status u praksi više ovisi o volji pojedinaca nego li o striktnom provođenju utvrđene državne politike.

Piše Mladen Obrenović

3. Intervju: Jadranka Huljev - NEMA NOVCA ZA DOBAR ZAKON

Savjetnica za školovanje pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj pri Ministarstvu prosvjete i športa Jadranka Huljev govori o primjeni Zakona o odgoju i obrazovanju nacionalnih manjina koji je na snazi šest mjeseci. Ističe da je za njegovu primjenu najveća prepreka nedostatno financiranje. Segregacija malih Roma u hrvatskom školstvu za nju je teška riječ. Ipak priznaje da postoje odvajanja kao posljedica njihovog slabog predznanja, nedovoljnog poznavanja jezika i slabih radnih navika.

Piše Branko Galić

4. Država i mediji nacionalnih manjina - ODSUSTVO KOMERCIJALNOG INTERESA - POSTOJANJE MOGUĆE JEDINO UZ POTPORU DRŽAVE

Javna RTV preduzeća dužna su, u duhu evropskih standarda, da sprovedu obavezu države da obezbjedi dostupnost do kanala, širenje i primanje informacija nacionalnim manjinama na njihovom, maternjem jeziku. Od ove obaveze država ne može odstupiti, bez obzira da li će se pojaviti i druge RTV stanice u svojini pripadnika nacionalnih manjina, ili one koje će samo djelimično raditi na njihovim jezicima.

Piše Miroljub Radojković

5. Ukratko na engleskom

Konferencija o manjinskim pravima u Neumu

OHRABRUJUĆI SIGNALI IZ HRVATSKE I JUGOSLAVIJE

U Neumu je 2. i 3. decembra u održan okrugli sto o manjinskim pravima u Bosni i Hercegovini, SR Jugoslaviji i Hrvatskoj. Riječ je o jednom u nizu stručnih savjetovanja koje zajednički organizuju Centar za prava manjina iz Sarajeva, Dalmatinski odbor solidarnost iz Splita i Agencija lokalne demokratije iz Subotice. Iz samih lokacija sjedišta organizatora vidi se da je riječ o regionalnom projektu, koji razmjenom iskustava i predlaganjem rješenja nastoji da unaprijedi manjinska prava, koja u ove tri, po mnogo čemu srodne države, nisu na zavidnom nivou.

Na početku ove, inače vrlo tolerantne rasprave, koja je odudarala od raznih regionalnih konferencija punih ispolitiziranih suprotstavljanja, uvodničari su bili stručnjaci za manjinska prava, Dr. Sc. Siniša Tatalović sa Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu, Prof. Dr. Slavo Kukić sa Filozofskog fakulteta u Mostaru i Jan Briza iz Fonda za humanitarno pravo iz Novog Sada.

Siniša Tatalović je istakao da se većina država raznim instrumentima međunarodne zajednice može prisiliti da korektno regulira položaj nacionalnih manjina, ali da time problemi nisu riješeni. Po njemu, stav da država i njezina tijela uskraćuju i krše prava nacionalnim manjinama je samo djelimično tačan. «U mnogo većoj mjeri to mogu činiti obični ljudi, skupine, stranke ili pokreti, pod uticajem predrasuda i tradicija. Može se dogoditi da je vlada spremna štiti i unapređivati prava nacionalne manjine, ali da joj to onemogućava pritisak iz društva» - smatra Tatalović.

Govoreći o Hrvatskoj, rekao je da je ona, uprkos ratnim teškoćama, uspjela stvoriti cjeloviti model ostvarivanja etničkih prava pripadnika nacionalnih manjina na državnoj razini i uskladiti ga sa evropskim iskustvima i standardima. «Važno je istaći da se taj model temelji na integraciji, a ne asimilaciji. On podrazumijeva da se etnička prava nacionalnih manjina ostvaruju u ovlaštenim institucijama sistema, stručno i upravno odgovornim za određena područja kao što su obrazovanje, znanost, zaštita spomenika... S druge strane, samo dio etničkih prava, u šta spadaju informiranje, izdavaštvo i kulturni amaterizam, ostvaruje se

djelovanjem nevladinih udruga nacionalnih manjina», rekao je Tatalović. Po njemu, iako ovaj model može dobiti visoku ocjenu, javljaju se problemi u njegovoj provedbi koji su vezani za nedovoljnu osposobljenost i spremnost ovlaštenih institucija, ali i nezainteresovanost organa lokalne uprave i samouprave. Po profesoru Tataloviću, rješavanje ovih problema, kao i ublažavanje predrasuda kod dijela stanovništva prema nekim narodima, od kojih većina vuče porijeklo od rata, su glavni prioriteti u poboljšanju statusa manjina u Hrvatskoj.

Jan Briza, novinar i aktivista Helsinškog komiteta Srbije, inače Slovak po nacionalnosti, je rekao da demokratske promjene u Srbiji pružaju dobru priliku da se međuetnički odnosi normalizuju i da se prava nacionalnih manjina unaprijede. Jedan od najboljih načina da se taj cilj postigne, kako je rekao u uvodnom govoru, je aktivno uključivanje nacionalnih manjina u javni život, a posebno u političko odlučivanje i poslove upravljanja državom. «U Jugoslaviji pored Srba i Crnogoraca živi više od 20 većih ili manjin etničkih zajednica koje po popisu iz 1991. godine čine 33,1 odsto stanovništva. Međutim, manjine nisu adekvatno bile zastupljene u javnom životu zemlje», rekao je Briza. Pored represije, prvenstveno na Kosovu, istakao je da ni izborni sistem nije pogodio pravima nacionalnih manjina. «Izborni cenzus od 5 posto u uslovima kada je Srbija cijela izborna jedinica predstavlja nepremostivu prepreku za sve političke partije nacionalnih manjina. Evo jednostavne računice koja to pokazuje. U Srbiji ima 7 miliona i 400 hiljada građana sa pravom glasa. Ako bi svi izašli na izbore, cenzus bi bio 370 hiljada. To je više nego ukupna populacija vojvođanskih Mađara kojih ima oko 340 hiljada», rekao je Briza dodavši da je Savez vojvođanskih Mađara upravo zbog toga predložio da se za političke stranke nacionalnih manjina smanji izborni cenzus sa 5 na 1 posto.

No i pored ovoga, kako kaže Jan Briza, političke stranke nacionalnih manjina će po svojoj prilici, ipak, imati svoje predstavnike u Skupštini Srbije. To će postići zahvaljujući DOS-u koji ima sluha za probleme nacionalnih manjina. Nakon septembarskih saveznih izbora partija vojvođanskih Mađara u skupštini Vojvodine ima 17 poslanika, a zastupljeni su i Muslimani iz Sandžaka, koji su participirali u DOS-u. «Poslije republičkih izbora, ukoliko DOS na njima pobjedi, a gotovo je izvjesno da hoće, sadašnji izborni zakon će sigurno biti zamjenjen novim, usklađen sa savremen evropskim standardima» - zaključio je Briza.

Romi na kraju svijeta

Slave Kukić je naglasio da je stanje na terenu u BiH u popriličnom neskladu sa normama. Kako je rekao, u zadnje tri godine, provedena istraživanja pokazuju diskriminiranost manjina u najširem smislu u Bosni i Hercegovini. «Pri tome je važno naglasiti da je pojava diskriminacije naročito naglašena u odnosu na etničke i vjerske manjine» - rekao je Kukić i naveo da se od potpisivanja Dejtonskog sporazuma svojim domovima vratilo 675 000 ljudi, od čega čak 550 000 u dijelove zemlje gdje je njihov narod većinski. «Vladajuće nacionalne partije» - nastavio je Kukić - «su od samog dolaska na vlast pa sve do danas, smatrajući sebe tumačem i zastupnikom 'svoga' naroda, svu svoju pozornost i praktičnu djelatnost usmjerile prema ostvarivanju tih interesa. U takvoj situaciji su pripadnici nacionalnih manjina, a posebice Romi, u potpunosti gurnuti na marginu društvenog interesa. Kao primjer loše situacije u kojoj se nalaze Romi on je naveo da je, primjerice, na teritoriji Republike Srpske živjelo više Roma nego na području današnje Federacije BiH, dok ih danas u srpskom entitetu živi samo nekoliko stotina i da im se ne omogućava povratak.

Na dijelove Kukićevog izlaganja nadovezao se Selim Ferhatović, predsjednik Udruženja Roma BiH, koji je rekao da je sadašnje stanje u kojem se u BiH nalaze Romi čak lošije nego u prošlom sistemu zbog tripartitnog sistema vlasti. Kako je rekao, položaj Roma je još teži nego ostalih manjina jer se vlasti, pa čak i stanovništvo, često prema njima odnose sa nipodaštavanjem. «Pored političkog statusa potrebno je poboljšati i ekonomski, edukativni i

zdravstveni status Roma» - rekao je Ferhatović. Neđo Miličević, predsjednik Centra za prava manjina je potvrdio izuzetno loš položaj Roma u BiH rekavši da su Romi često iskorištavani i u ratu na prvim linijama, i to na svim stranama, ali da su im ratne zasluge vrlo brzo zaboravljene i da su vraćeni na marginu društvenog života.

Profesor sa Fakulteta političkih nauka iz Podgorice Srđan Vukadinović je naglasio da vlasti u Crnoj Gori nastoje da poboljšaju položaj nacionalnih manjina, pa tako i Roma, ali da, na primjer, nema interesa za otvaranje škola na romskom jeziku. «U Podgorici živi 7000 Roma, ali kod njih ne postoji nikakav interes za školovanjem na njihovom jeziku, jer se sa njim ne mogu uklopiti u sistem ili nastaviti dalje obrazovanje» - rekao je Vukadinović.

Prava manjina se ne mogu podrazumijevati

Boško Kovačević iz Otvorenog univerziteta iz Subotice smatra da Pakt Stabilnosti, kojeg su sada članice sve države regije, na nedopustiv način marginalizira problem manjina i smatra ga nečim što se samo po sebi podrazumijeva u svjetlu razvoja demokratije. «To nije u redu. Položaj manjina je loš i na ovom prostoru se ne može podrazumijevati, jer su na sceni nacionalne države koje su uništavale manjinske zajednice» - rekao je Kovačević i naglasio: «Ovdje je jedan od ključnih problema odnos većinskog naroda prema manjinskom, što je rezultiralo progonima, mržnjom, strahom... Potrebno je jasno definisati položaj i postupanje prema manjinama u okviru Pakta stabilnosti».

Jakob Finci, predsjednik Jevrejske zajednice BiH, s druge strane smatra da pravna regulativa ne može sama da riješi položaj manjina. «Regulativa je 'ikebana' nacionalnih vlasti. U BiH je položaj manjina pravno dobro riješen, ali na terenu je stanje katastrofalno» - smatra Finci. Po njemu, osnovna stvar je osloboditi se nacionalizma. «Dok se 'Dejton' u potpunosti ne implementira svi smo manjine, jer smo uvijek manjinski na teritoriji gdje je neko drugi većinski narod» - rekao je Finci.

Alija Halilović, predsjednik Građanskog Foruma iz Novog Pazara govorio je o pravima Bošnjaka – Muslimana u Srbiji. Istakao je da je do izbora u oktobru vladala i zakonska diskriminacija prema Bošnjacima u Sandžaku. Posebno je imenovao Zakon o sprečavanju nepovoljnih migracijskim tokova, koji je onemogućavao Bošnjacima da grade kuće u određenim dijelovima Sandžaka, kako ne bi bio narušen nacionalni sastav regije. Za Bošnjake je, po njegovim riječima, bio nepovoljan i Zakon o zabrani uvoza repromaterijala iz Turske, jer samo u Sandžaku ima 700 malih fabrika tekstila koje su uvezile robu iz te države. Po Halilovićevim riječima sada je situacija bolja, ali je na novim vlastima teret ogromnog posla usklađivanja nacionalnih odnosa u Jugoslaviji.

Na skupu je govorio i predstavnik Hrvata iz Vojvodine Kalman Kuntić koji je rekao da u Vojvodini po popisu iz 1991. godine u živi 3,1 posto Hrvata, ali da je taj broj sada vjerovatno nešto manji, jer se dio Hrvata nakon 'Oluje', plašeći se osвете, iselio u Hrvatsku i Evropu. Kuntić je naveo da se jugoslovenski Hrvati dijele na Bunjevce i Šokce u Vojvodini, Bokeljske Hrvate u Crnoj Gori i Hrvate u Beogradu i užoj Srbiji, koji su se nakon 2. svjetskog rata tu zbog posla doselili i ostali i nakon raspada bivše Jugosavije. «Nema pokušaja da se stvori jedinstveni hrvatski blok u Jugoslaviji, pa čak i u Srbiji» - ustvrdio je Kuntić. Ipak, on je naglasio da su Hrvati najorganizovaniji u Subotici, gdje su čak aktivne dvije hrvatske stranke – Hrvatski narodni savez i Demokratski savez Hrvata Vojvodine.

Slobodan Bjelajac iz Dalmatinskog odbora solidarnost iz Splita je rekao da je položaj Srba u Hrvatskoj nezadovoljavajući. Kao primjer on je naveo da u tri unutar-dalmatinske općine Kninu, Benkovcu i Obrovcu, gdje su Srbi prije rata činili apsolutnu većinu sa 40 000 ljudi, sada živi 12 000 Srba, uglavnom povratnika. «Susreću se sa problemima dobivanja dokumenta, povrata imovine, ali je najveći problem zapošljavanje. Ono je dakako problem i za Hrvate, ali je, na primjer, zaposleno 20 % Hrvata i samo 4 % Srba, od čega ni jedan u

državnoj upravi» - rekao je Bjelajac. Po njemu, vlast koja je došla prije godinu dana je prilično podijeljena u svom odnosu prema nacionalnim manjinama. Po jednom istraživanju članovi SDP-a u 81 posto slučajeva su se izjasnili da su manjinska prava u Hrvatskoj nezadovoljavajuća, dok kod njihovog koalicionog partnera to misli svega 13 %. Po istom istraživanju članovi HSLŠ također pokazuju veći otklon prema manjinskim zajednicama u Hrvatskoj, manju zainteresovanost za normalizaciju odnosa sa susjedima kao i manje zalaganje za nacionalnu ravnopravnost u Hrvatskoj.

Uključivati predstavnike manjina u organe vlasti i omekšavati granice

Kao zaključak dvodnevnog skupa naglašena je nužnost stvaranja demokratske atmosfere u državama nasljednicama bivše Jugoslavije i iskorjenjavanje svih oblika nacionalizma, otklanjanje etničkih stereotipa i predrasuda, te afirmisanje tolerancije dijaloga i vrijednosti multikulturalnog društva. Ovi procesi su mogući ako se ostvaruje decentralizacija i dekoncentracija vlasti, ako se transformiše nacionalna država i jača institucionalna zaštita individualnih i kolektivnih prava značajnih za identitete manjina. Kako se dalje ističe, potrebno je obezbjeđivati obavezno predstavništvo manjina u lokalnim, regionalnim i državnim predstavničkim tijelima i drugim organima vlasti. Takođe je bitno obezbjeđivati nediskriminativni socijalno-ekonomski položaj manjina, razvijanje različitih vidova i modela autonomije, te lokalne samouprave u etnički mješovitim područjima.

Jedan od vrlo važnih zaključaka je i uvjerenje da će kvalitativna promjena položaja manjina nastalih raspadom bivše države unaprijediti normalizaciju odnosa i razvoj saradnje među nasljednicama nekadašnje Jugoslavije. Zatraženo je od, sada samostalnih država, razvijanje bilateralnih odnosa sa sujednim zemljama, jer bi to znatno unaprijedilo položaj manjinskih zajednica. U tom smislu podstiču se razni vidovi pogranične saradnje, posebno privredne i kulturne. Kao zadnji zahtjev, politički najkonkretniji, istaknuto je omekšavanje granica i ukidanje viza među tri države, čiji su predstavnici bili zastupljeni na ovom skupu. (Radenko Udovičić)

Germani u Hrvatskoj

PREMA MANJINAMA SE NE VODI SUSTAVNA POLITIKA

«Njemačka i austrijska nacionalna manjina su, na neki način, u najgorem položaju, u odnosu na ostale manjine u Hrvatskoj», počće priču o funkcioniranju Saveza Nijemaca i Austrijanaca Hrvatske, kao i općem položaju ovih manjina danas, dopredsjednik Saveza Zdenko Janz. On upozorava kako su ove manjine praktično bile zabranjene 45 godina, odmah po završetku Drugog svjetskog rata. Tako je bilo sve do početka devedesetih i, kako reče g. Janz, «do demokratskih promjena, ali i promjena u glavama pojedinaca».

«Kasnimo 45 godina za drugim autohtonim manjinama, kao što su Italijani, Mađari, Česi ili drugi, koji su u to vrijeme bili registrirani, djelovali su i imali su kontinuitet postojanja i djelovanja», ističe Janz. «Sa druge strane mi smo, uvjetno rečeno bili i istrebljeni nakon Drugog svjetskog rata, upravo zbog politike kakva je bila vođena. Bili smo žrtve kolektivne krivice, a to se vidi prema broju pripadnika naših manjina koji su ostali ili bolje rečeno preživjeli. Mi smo sada druga ili treća generacija poslijeratnih Nijemaca i Austrijanaca u Osijeku. Upravo zbog očuvanja naše male zajednice odlučili smo i da osnujemo Savez».

Službeno Savez Nijemaca i Austrijanaca Hrvatske postoji od kolovoza 1990. godine, djeluje na području cijele Hrvatske, ali 90% aktivnosti obavlja na području istočne Slavonije. Razlog tomu je činjenica da isto toliko pripadnika ovih manjina živi na tom području. Podsjećanja radi, nekada su ove manjine obuhvatale čak 200 tisuća ljudi. Tako je bilo sve do velikog rata, a sada je taj broj smanjen na nekih sedam tisuća.

U programu rada njemačko-austrijskog Saveza stoji očuvanje nacionalnog i kulturnog identiteta pripadnika ovih manjina, kako pojedinaca, tako i cjelokupne zajednice, njegovanje kulture, običaja, govora, folklora, povijesti i svega onoga, kako ističu u Savezu, «što ne dozvoljava da se zaborave korijeni».

Kako je ovaj Savez postojao u, uvjetno rečeno, dvije države, SFRJ i Hrvatskoj, zanimljivo je čuti da je najbolji položaj ovih manjina bio u razdoblju međunarodnog priznavanja hrvatske neovisnosti.

«Tada su nas nekako držali na dlanu prije svega zbog samog tog čina priznavanja, ali i uticaja naših matičnih država. To danas mogu otvoreno da kažem», napominje Zdenko Janz. «Osamostaljenjem, politika se nije puno bavila manjinama. Više su se time bavili pojedinci u službi aktualne politike i to na štetu manjina, pa i naših. Takva praksa i sam naš položaj se, na žalost, nije promijenio ni nakon trećeg siječnja. Čini mi se da nova vlast smatra da se treba baviti poboljšanjem standarda života svih građana, a ne samo manjina". No Janz upozorava kako su postojali i postoje razgovori sa predstavnicima nove vlasti u kojima je rečeno kako će položaj manjina, pa i njemačke i austrijske biti poboljšan.

"Moramo biti strpljivi, jer stranke koje su sada na vlasti sigurno da imaju važnija posla kada je u pitanju rešavanje kompletne ekonomske slike stanja u Hrvatskoj", dodaje Janz. "Naravno da će na red doći i pitanje manjina. Mi jesmo strpljivi, ali je to strpljenje sve manje zbog raspoloženja kakvo vlada prema manjinama. Ono što je najgore i što moram napomenuti, jeste podatak da položaj manjina uvijek ovisi o pojedincu ili politici koja kreira neke svoje odnose prema manjinama i mislim da je to ostatak prijašnje vlasti. No svakako, treba dati dozu optimizma cjelokupnom problemu, kao što je imaju i svi građani koji su glasali za novu vlast. Ni slučajno ne treba stavljati jedan ekvivalent između prijašnje i sadašnje vlasti!"

Janz posebno upozorava kako zbog nastavka politike Ureda iz prethodnog sustava postoje uvjetno rečeno podobne i nepodobne manjine, pa čak i u takvoj podjeli postoje opet podobne ili nepodobne udruge, uz opasku da 'uvijek aktualna politika kreira tu podjelu i sam položaj manjina'. Podsjetio je i na stavove prof. Siniše Tatalovića, prezentirane u «manjinskom servisu» agencije STINA/SAFAX, gdje je detaljno opisano kakav je položaj manjina prema pojedinim deklarativnim manjinskim zakonima. Prema ovim stavovima, sa kojima se složio i Zdenko Janz, praksa uvijek govori nešto drugo. On dodaje kako je u biti «najveći problem nedostatak konfrontiranja sa problemima manjina u samom razgovoru sa manjinskim predstavnicima od strane službene vlasti».

Iako je Vladin Ured za nacionalne manjine zadužen za rješavanje ovakvih problema, Janz smatra kako sam Ured «nije neka organizacija koja ima apsolutnu moć ili volju da pomogne nekome, nego su to pojedinci koji imaju moć u svojim rukama».

«Vi uvijek ovisite o raspoloženju, volji ili razmišljanju tog pojedinca koji je sam sebe personificirao sa tim Uredom i funkcijom koju obavlja. Drugim riječima, previše je moći u rukama pojedinca i praksa je dokazala da je to tako», upozorava Janz. Na opasku da konkretni pojedinci imaju svoje ime i prezime samo je dodao kako svi već znaju o kome se tu radi. Kao najbolji primjer svojevršne samovolje koja vlada u Uredu za nacionalne manjine Janz je naveo uvijek prisutan problem financiranja manjinskih udruga. Naglašava kako se danas zna popularno reći da se financiraju manjinski programi i ukazuje kako te programe mogu napisati i izraditi oni koji nisu pripadnici manjine, a rade pod manjinskim plaštom.

«Drugačije rečeno, registriraju se udruge koje nemaju veze sa manjinama, osim naziva. Među njima skoro da i nema pripadnika manjina, bar ne u većinskom broju. Takve udruge mogu imati 'dobre programe' i biti financirane, dok prave udruge koje 'ne idu niz dlaku' dnevnoj politici Vladinog Ureda neće biti financirane», dodaje Janz. On dalje nastavlja kako «manjinske programe» ocjenjuje posebna Komisija «u kojoj sjede ljudi koji su tamo samo nominalno i koji nikada nisu ni bili na terenu, niti znaju o kome donose odluku». Podsjeća i na jedan razgovor sa jednim članom te komisije, čije ime nije htio da spomene, u kojem je dotični član rekao da mu «ne vrijedi tamo više dolaziti, jer prilikom ocjenjivanja programa dobijaju se gotova imena, gotovi prijedlozi kome će se dati novac ili kome će se koliko dati, a kome se neće dati ništa. Prema Janzovom zaključku ta je komisija samo "paravan" za svojevrсна gotova rješenja u Uredu za nacionalne manjine.

Na pitanje kako se u takvim okolnostima financira sam Savez Nijemaca i Austrijanaca Hrvatske (centrala Osijek), samo naglašava kako su ove manjine «preživjele 45 godina maćehinskog odnosa u starom sustavu, ali da neće preživjeti i pojedince nenaklonjene manjinama u Hrvatskoj.

Veliki problem njemačkoj i austrijanskoj manjini, baš kao i svim drugim manjinama u Hrvatskoj, predstavlja zapanjujuće ogroman broj manjih udruga u okviru jedne manjine. Janz ponovo smatra kako «takva politika tolerancije osnivanja bezbroj udruga ne mora biti slučajna iz razloga što niko nije provjeravao da li su osnivači te udruge zaista pripadnici određene manjine».

«Problem je kod naših ljudi što ima dosta pojedinaca kojima je važnije da su predsjednici ili imaju neke značajne titule u udruzi, nego interes same te manjine. To je problem i kod drugih manjina, jer je uvijek važnija funkcija i slikanje u javnosti nego interes same manjine», kaže Janz.

Opće je poznato i da njemačka i austrijska nacionalna manjina u Hrvatskoj nemaju svog političkog predstavnika, kao što to npr. imaju Mađari, Italijani, Srbi. Odgovor vlasti na takve pritužbe uvijek je bio da su to uvijek bile tradicionalno jake manjine. Prema važećem izbornom zakonu, Nijemci i Austrijanci nalaze se u izbornoj grupi zajedno sa Židovima, Rusinima i Ukrajincima. U takvoj konstelaciji odnosa sasvim je logično, na što ukazuju i predstavnici njemačko-austrijskog Saveza, da će u hrvatski Sabor biti izabran predstavnik one manjine koja je u toj grupi najbrojnija, a to su u ovom slučaju Rusini i Ukrajinci. U Savezu su svjesni da nikada Nijemac, Austrijanac ili Židov neće biti izabran u Sabor, jer ih je značajno manje, niti da će takav zastupnik moći da zastupa njihova prava. Kao posebnu nelogičnost navode i kako te manjine nikada nisu imale ni formalne, ni povijesne, ni kulturne, ni bilo kakve druge veze. Na kraju, podsjećaju, kako u Saboru u posljednjih deset godina, nisu čuli da je neko spomenuo probleme njemačke i austrijske manjine i zabrinuto dodaju da će ih ti politički predstavnici saslušati, obećati i neće ništa napraviti.

Dopredsjednik Saveza Zdenko Janz smatra kako će u takvim okolnostima položaj ovih dviju manjina biti poboljšán tek kada se neke stvari u lokalnoj samoupravi budu riješile, no upozorava kako će i tu, obzirom na siromaštvo tih jedinica, novac ponovno biti problem. Pozdravlja dobru volju grada Osijeka i osječko-baranjske županije u rješavanju manjinskih pitanja, kao i suradnju sa ovim jedinicama lokalne uprave i samouprave.

Kada je konkretno grad Osijek u pitanju i kod njemačke i austrijske manjine, kao u ostalom i drugih, kao zaseban i teško rješiv problem pojavljuje se povratak tzv nacionalizirane imovine. I među pripadnicima ovih manjina prevladava mišljenje da će tako nešto biti teško ostvarivo, jer «država ono što je nekad uzela još uvijek i zadržava».

«Najviše se može učiniti ako se ta imovina vrati pojedincima, a udrugama daju određene kompenzacije. Ipak, smatram da je to daleki futur, jer danas ne možete nekome nešto dati, a da to istovremeno niste nekome oduzeli. I uvijek se nekakav odgovor vlasti na naše zahtjeve zaključuje sa riječima 'zakon je u doradi', 'zakon je u izradi', 'zakon će se

donijeti', 'zakon će se sprovesti'. Uvijek se problem postavlja u budućnost, a mi takve priče slušamo godinama», ironično primjećuje Janz.

Savez Nijemaca i Austrijanaca Hrvatske centrala Osijek danas se nalazi u solidnim prostorijama, koje nisu njihovom vlasništvo. Ovaj prostor im, kako kažu, služi da bi se sjelo i razgovaralo, za manje izložbe i kulturne događaje. Za veće manifestacije moraju unajmiti druge i prostranije prostorije. Zanimljivo je da djeca pripadnika njemačke i austrijske nacionalne manjine imaju mogućnost školovanja na svom jeziku. Takva mogućnost upriličena im je unazad pet godina pri osječkoj Osnovnoj školi «Sveta Ana». Hrvatsko Ministarstvo Prosvjete i sporta, kao i grad i županija, izašli su u susret zahtjevima predstavnika ovih manjina, a sa druge strane stižu riječi pohvale na način školovanja i rad nastavnog kadra. Svake godine upisuju se novi učenici u prvi razred, a prema sadašnjem zakonu o osnovnom obrazovanju, nastavni program je dvojezičan i u skladu sa važećim državnim programima. To na neki način i odgovara pripadnicima ovih manjina, jer većina današnje djece, potomaka osječkih Nijemaca i Austrijanaca, ne govori njemački jezik pa je, kako ističu, dobro da oni i u školi uče svoj maternji jezik. Poslije taj jezik mogu usavršavati sa bakom ili djedom kod kuće, ako već ne mogu to da čine sa roditeljima koji svoj jezik manje poznaju.

Svoje aktivnosti Savez Nijemaca i Austrijanaca Hrvatske publicira u internom časopisu pod nazivom «Die Glocke» (u prijevodu: Zvono) u kojem se predstavljaju aktivnosti, najavljuju se programi koji će se realizirati, prenose se neke vijesti vezane za njihove kulturne događaje, ali i drugih udruga i manjina, zatim aktualnosti iz matičnih država. Predstavnici ovih manjina, uključeni u Savez, usko surađuju i sa drugim manjinama, uz napomenu kako im se čini da su problemi svih manjina skoro identični. Ta suradnja ogleda se na susretima koje organiziraju ili same manjinske udruge ili neke institucije koje se bave manjinama. Isto tako događa se i da pojedine skupove priređuju predstavnici Vijeća Evrope ili drugih stranih organizacija čiji su domen djelovanja manjinska prava. Na takvim sastancima, kakav je nedavno bio i u Osijeku, razgovara se o povezivanju pripadnika svih manjina, ali ne samo na suradnji, nego i na razmjeni iskustava, boljem informiranju, upućivanju na rješenja konkretnih problema.

Kao i druge manjine u Hrvatskoj i njemačka i austrijska zajednica suočene su sa problemom asimilacije. Zdenko Janz kazuje kako pojedini ljudi imaju određenu dozu straha od takvih pojava. Oni dolaze u Savez i žale se na razne situacije kao npr. prilikom raznih susreta sa pojedincima u administraciji ili birokratskim strukturama vlasti. Tada, od takvih nesavjesnih pojedinaca, dobijaju poruke u stilu «bolje vi idite u vašu Njemačku, jer oni imaju novaca i bolji standard, te tražite od njih neka vam oni daju, neka vas oni zaposle». Napominjući kako su takve pojave rijetke i u kontekstu prezira i odbojnosti zbog nacionalnog opredjeljenja, Janz dodaje da ima i pozitivnih primjera.

Na kraju cijele priče, nemoguće je pobjeći od činjenice koju sa ponosom ističu, kako naš sugovornik, Zdenko Janz, tako i drugi pripadnici njemačke i austrijske zajednice u Osijeku. Uvijek rado pričaju kako su u dobroj mjeri za evropski, možda i njemačko-austrijski «štih», izgled grada, fasade pojedinih građevina, mentalitet ljudi, način njihovog ponašanja i ophođenja u susretima sa drugima, zaslužni i Nijemci i Austrijanci, ali i drugi narodi koji su se ovdje doselili za vrijeme Marije Terezije. Zaključuju kako je upravo multikulturalnost, multinacionalnost i multikonfesionalnost bila upravo razlog da Osijek, ugledajući se na Evropu, uvijek njoj pripada. (Mladen Obrenović)

Intervju: Jadranka Huljev

NEMA NOVCA ZA DOBAR ZAKON

Savjetnica za školovanje pripadnika nacionalnih manjina u Republici Hrvatskoj pri Ministarstvu prosvjete i športa Jadranka Huljev govori o primjeni Zakona o odgoju i obrazovanju nacionalnih manjina koji je na snazi šest mjeseci. Ističe da je za njegovu primjenu najveća prepreka nedostatan financiranje. Segregacija malih Roma u hrvatskom školstvu za nju je teška riječ. Ipak priznaje da postoje odvajanja kao posljedica njihovog slabog predznanja, nedovoljnog poznavanja jezika i slabih radnih navika.

P: Prije skoro sedam mjeseci usvojen je Zakon o odgoju i obrazovanju na jeziku i pismu nacionalnih manjina. Kako kao savjetnik za nacionalne manjine pri Ministarstvu prosvjete i sporta ocjenjujete njegovu primjenu, tj. koliko se on primjenjuje na terenu?

O: U ovih šest mjeseci otkad je usvojen novi zakon nije se mnogo na terenu promijenilo u načinu rada i primjenjivanju osim što se na osnovu zakona sada malo ozbiljnije i temeljitije pripremaju planovi i programi organiziranja svih tipova škola koje zakon omogućava pripadnicima nacionalnih manjina. Dodala bih da je teško provesti sve ono što bismo i mi željeli i što predlaže nacionalnu manjine, jer se ne može sve finacijski pokriti.

P: U kojoj je fazi operacionalizacija tog Zakona, dokle se došlo s usvojanjem podzakonskih akata, usklađivanja određenih prosvjetnih subjekata na koje se odnosi zakon kako bi bio efikasan?

O: Ni jedan podakt nakon prihvaćanja novog zakona nije usvojen niti je pripremljen. Možda samo jedan podakt - naputak o njegovanju jezika i kulture nacionalnih manjina, koji je pri potpisu. Ono što je najznačajnije i što će najobilnije biti u prihvaćanju ovog zakona, odnosno u njegovoj provedbi je mnogo aktivnije organiziranje njegovanja kulture i jezika od svih nacionalnih manjina, posebno kod onih nacionalnih manjina koje do sada nisu imale takav tip nastave ili onih nacionalnih manjina koje su sada ponovo u Ustavu prihvaćene kao nacionalne manjine u RH.

P: Je li Ministarstvo formiralo posebne obrazovne ustanove za nacionalne manjine, te u kojoj mjeri je uvedena dvojezičnost u nazivima tih ustanova, u pisanju pedagoške dokumentacije i školskih isprava?

O: Ministarstvo u pravilu ne formira ustanove za školovanje. To ide na prijedlog predstavnika nacionalnih manjina. I svugdje gdje postoji objektivna mogućnost za organiziranje bilo kojeg tipa nastave, ili dvojezična ili cjelokupna nastava na jeziku manjine ili njegovanja jezika i kulture, Ministarstvo prosvjete i športa daje suglasnost, uz prethodne radnje koje obavljaju predstavnici nacionalne manjine i županijski Uredi, kako bi se moglo vidjeti ima li takvih mogućnosti za nastavu, što znači s vremenom čak i gradnje škola ili centara koji bi bili interesantni za održavanje nastave na jeziku manjine.

P: Na koji način se pripremaju - obučavaju nastavnici i profesori za rad s učenicima nacionalnih manjina?

O: Ako je nastava dvojezična ili ako je nastava na jeziku manjina onda to zapošljavanje djelatnika potpada pod sve zakone o zapošljavanju djelatnika i zakona osnovnog i srednjeg školstva, dakle to su uvijek profesori ili učitelji koji moraju biti predstavnici nacionalnih manjina ili bar jako dobro poznavati jezik manjine u čijoj bi školi eventualno predavali. Mnogo veći problem je upošljavanje djelatnika za ovaj treći model - nastave za njegovanje jezika i kulture gdje je na terenu neusaglašenost i pomalo je teško naći

sve djelatnike jer je to nastava od pet sati tjedno, a pet predmeta pokriva. I zbog disperziranosti takve nastave najviše bi problema bilo upravo u organiziranju takve nastave. Ministarstvo će sigurno, kad financijski budemo mogli pratiti ovaj zakon, održavati seminare upravo za ovaj tip nastave.

P: Na koji način je riješeno pitanje udžbenika za nacionalne manjine? Koje sve manjine dobivaju udžbenike iz svojih matičnih država i kakva je suradnja, u tom smislu, sa resornim ministarstvima tih država?

O: Udžbenici se u pravilu mogu dvojako nabavljati. Mogu se nabavljati iz matične države donacijama i uvozom, a mi zapravo želimo kao i predstavnici nacionalnih manjina da se što više udžbenika tiska ovdje ili da se udžbenici prevode. Problema s udžbenicima ima. Međutim, oni se sustavno rješavaju na Ministarstvu. Možda je najlakša situacija sa talijanskom manjinom koja redovito već deset godina prevodi udžbenike i to ministarstvo financijski kompletno prati. Ono što smo ove godine postigli i što smatramo našim napretkom u odnosu na prošle dvije godine je prevođenje 13 novih naslova za srpsku nacionalnu manjinu za područje Podunavlja i sve one sredine gdje imamo nastavu na srpskom jeziku. Prošle godine smo također financirali sve potrebne udžbenike za njegovanje jezika i kulture na srpskom jeziku. U tijeku su prevodi za češku nacionalnu manjinu onih udžbenika kojih nema, s tim da neke udžbenike nabavljaju iz svoje matične zemlje, koji onda prolaze kroz stručne službe Ministarstva prosvjete i športa i tamo gdje možemo programom to potvrditi, naravno, daje se suglasnost.

P. Kako su za nacionalne manjine riješena pitanja vezana za vjersku kulturu?

O: Svi pripadnici nacionalnih manjina imaju pravo na svoj vjeronauk. Svim manjinama se takvi zahtjevi rješavaju pozitivno. Isto tako, u okviru njegovanja jezika i kulture, u tih pet sati, imaju jedan sat njihovog vjeronauka. Mislim da tu problema nema.

P: Na koji način je riješena nastava za one nacionalne manjine koje nisu autohtone?

O: Mi inače u zadnje vrijeme teško baratamo tim pojmom - autohtona manjina ili neautohtona nacionalna manjina zbog promjena zakona i Ustava. Sve zahtjeve koje sam dobila rješavam pozitivno. Od tih manjina za koje se negdje govori da nisu autohtone je albanska nacionalna manjina. U zadnjih mjesec dana sam imala upit od crnogorske nacionalne manjine i obavila sam razgovore sa predstavnicima bošnjačke nacionalne manjine. Uglavnom, tamo gdje možemo osigurati sve pedagoško-obrazovne uvjete pokušavamo dati suglasnost za takvu nastavu.

P: U medijima je u zadnje vrijeme najistaknutija problematika izvođenje nastave za Rome? Navodno su česte pojave segregacije, odvajanja malih Roma u osnovnim školama u posebna odjeljenja?

O: To je naproblematičnija situacija u školstvu. Istina je da ima situacija u kojima imamo gotovo čitave razredne odjele samo sa djecom pripadnika romske nacionalne manjine. Teško je to nazvati segregacijom ili bilo kakvim odvajanjem, getoizacijom jer se škole i profesori naprosto snalaze na sve moguće načine zbog njihovog predznanja, socijalnih uvjeta, radnih navika itd. Ono što mi svakako želimo podržati je to da gdje bi bilo slučajeva samih i odvojenih razreda da se to što prije riješi, da ih bude što manje. Imamo raznih prijedloga i

načina kako tu problematiku riješiti. Ono što bi najidealnije bilo je to da se za tu djecu organiziraju, kako mi to predlažemo, male škole, odnosno dvije godine prije nego što bi oni krenuli u osnovnu školu kako bi tu stekli radne navike, poznavanje hrvatskog jezika, pa i svog romskog. Naravno da je to vrlo teško postići i zbog financija koje nedostaju, ali isto tako i zbog školovanih pripadnika romske populacije, posebno obrazovanjima učitelja i odgojitelja koji bi nam najviše u takvim pripremama pomogli. Također u osnovnim i srednjim školma predlažemo za njih dodatno dva do tri sata nastave hrvatskog jezika kako bi mogli pratiti nastavu. A sve drugo, kada se uključe, oni lijepo prate nastavu. Druga je stvar što manje redovito prate nastavu, što je povezano sa njihovim socijalnim uvjetima življenja i rada u njihovim naseljima.

P: Kako komentirate preporuke međunarodne zajednice, posebno one iz Vijeća Evrope, da se u hrvatski obrazovni sustav uvedu sadržaji i čitavi predmeti koji će pridonijeti razvijanju snošljivosti i tolerancije među različitim grupama, posebno među različitim etničkim grupama?

O: Radeći 25 godina u školstvu i ovdje sada ne bih rekla da uopće postoje tako velike različitosti i onda ne znam kako bih to mogla komentirati. Ne znam tolike primjere netolerancije da bih mogla nešto više reći. A nikako ne prihvaćam da su oni tako veliki, bar u ovom segmentu kad se radi o nacionalnim manjinama u najširem obliku. Naravno da pojedinačnih slučajeva uvijek ima. (Branko Galić)

Država i mediji nacionalnih manjina

ODSUSTVO KOMERCIJALNOG INTERESA - POSTOJANJE MOGUĆE JEDINO UZ POTPORU DRŽAVE

Odnos države prema nacionalnim manjinama uzima u praksi različite oblike. Najnepovoljnija je svakako situacija u kojoj zakoni i vlast većinskog naroda ne priznaju postojanje nacionalnih manjina. Tada se njihova etnička posebnost poriče, a eventualno se prihvataju i poštuju razlike u jeziku, religiji, kulturnom nasljeđu itd. Na drugoj strani mogućeg ponašanja države nalazi se koncept pozitivne diskriminacije manjina. Po njemu, nacionalne manjine se favorizuju, tako da su u svim javnim poslovima i službama zastupljene proporcionalno broju njihovih pripadnika u populaciji. Na području medija, ovakva politika ima za posljedicu pokretanje informativnih glasila svih nacionalnih manjina i njihovo održavanje i funkcionisanje, bez obzira na ekonomsku (ne)neisplativost. Tada su mediji nacionalnih manjina nužno subvencionirani da ih malobrojnost potrošača i skučenost tržišta ne bi ugasili. Pozitivna diskriminacija nacionalnih manjina bila je politika sprovedena u socijalističko-samoupravnom periodu SFRJ. Zahvaljujući njoj, javno i masovno komuniciranje obavljano je na petnaest jezika naroda i narodnosti, i sve nacionalne manjine imale su barem po jedno relevantno sredstvo informisanja u svojoj nadležnosti. Masivne subvencije obezbjeđivane su iz državnih budžeta (republika i pokrajina) i realizovane su preko SSRN kao monopolskog osnivača svih medija.

Kao što se iz uvodne napomene vidi, objektivnu mjeru bilo pozitivne, bilo negativne diskriminacije medija nacionalnih manjina, moguće je odrediti polazeći od svakog primjera ponaosob, i zavisno od ekonomske situacije koja je pogotovu u zemljama u tranziciji promjenljiva. Svaki pokušaj generalizacije izložen je riziku normativno-ideološkog

vređovanja i pristrasnosti, bilo u korist manjina, bilo u korist njihovih domicilnih država. Pokazuje se da je i u ovom poslu valjan opštiji teorijski pristup. On kaže: Pravedan postupak prema nacionalnim manjinama zavisi od dvije vrste njihovih svojstava. Razlikuje se kod teritorijalno rasutih od teritorijalno koncentrisanih manjina, i drugačiji je za manjine koje se u potpunosti razlikuju od većinskog stanovništva i onih koje se veoma malo razlikuju. U skladu sa njim, recimo, SR Jugoslavija je u najtežem mogućem položaju. Dvije najznačajnije nacionalne manjine (Albanci i Mađari) koncentrisane su u manjim teritorijalno-administrativnim jedinicama. U Vojvodini i na Kosovu su i 5 ostalih nacionalnih manjina, osim Muslimana (3,1% stanovništva). Takođe, dvije najveće nacionalne manjine veoma se etnički, religiozno i jezički razlikuju od većinskog stanovništva. To dovodi do stalnih napetosti i nastanka političkih programa koji se kreću od nepriznavanja nikakvih prava nacionalnih manjina do otvorenih zahtjeva za secesijom. Da bi se ponudilo civilizovano rješenje moguće je osloniti se na evropske standarde kao upotrebljive kriterijume za vođenje komunikacione politike. Dakle, i kada se razmatraju mediji nacionalnih manjina moraju se postaviti pitanja: Šta zahtijevaju međunarodno-pravni dokumenti? Da li oni pružaju jasne sugestije kako da se zahtjevi nacionalnih manjina ostvare?

Završni dokument KEBS-a iz 1975. godine kao i Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima (član 27.) ne govore o kolektivnim pravima nacionalnih manjina, nego o ljudskim pravima pojedinaca kao pripadnika tih zajednica. Tek je na Bečkom sastanku KEBS-a (1986.-1989.) uzet u obzir i kolektivni oblik prava manjina. Tada su se države učesnice obavezale da će 'stvarati uslove za unaprijeđivanje etničkog, kulturnog, vjerskog i jezičkog identiteta nacionalnih manjina na njihovoj teritoriji.' (član 18. završnog dokumenta). Za našu specifičnu temu važna je tačka 45. ovog dokumenta: 'One će u praksi obezbijediti da pripadnici nacionalnih manjina, odnosno regionalnih kultura, na njihovoj teritoriji mogu širiti, imati pristup i razmijenjivati informacije na maternjem jeziku'. Ako se za Bečku konferenciju može reći da je bila prekretnica u odnosu na 'ljudsku dimenziju' KEBS-a onda se za konferenciju u Kopenhagenu može reći da je bila prekretnica u posebnom tretmanu nacionalnih manjina. Ona je specifikovala njihova prava, ali i dužnosti, zahtijevajući da se poštuje princip teritorijalnog integriteta država. Prije nje, održana je 1989. godine prva konferencija posvećena 'ljudskoj dimenziji' u Parizu, a poslije Kopenhagena (1990.) i treća specijalizovana konferencija o istom pitanju u Moskvi (1991.). Moskovska konferencija nije donijela ništa bitno novo za tretman nacionalnih manjina, osim što je u članu 37. Završnog dokumenta potvrdila važenje svih prethodnih dokumenata KEBS-a, a time i naročito naglasila upotrebu zaključaka Sastanka stručnjaka o nacionalnim manjinama u Ženevi 1991. godine. Stvaranjem OEBS-a ovaj kontinuitet relevantnih dokumenata dobio je i institucionalizovanu zaštitu u pogledu implementacije preko prava te organizacije da interveniše u državama članicama.

Mediji manjina – kulturne, obrazovne i nacionalne institucije

U ovom inventaru međunarodno-pravnih dokumenata, koji nemaju oblik čistog međunarodnog prava, ali se sve više sprovode preko OEBS, mogu se naći standardi od značaja za našu temu. Međutim, pokazaćemo da su i oni problematični, ne sa stanovišta određivanja prava manjina, već po sugestijama kako urediti njihove masovne medije. Pošto je to pravi predmet naše pažnje, možemo odmah reći da se mediji nacionalnih manjina prema ovim dokumentima mogu posmatrati dvojako. U prvom, širem tumačenju, mogu se podvesti pod pojam 'ustanova od značaja za širenje kulture, obrazovanja, održanja nacionalnog identiteta i nacionalnog obrazovanja.' To je moguće, jer mediji u svom radu svakako ostvaruju obrazovnu i kulturnu funkciju, koriste maternji jezik i, ukupno posmatrano,

potvrđuju nacionalni identitet. Ako im pridemo sa ovog stanovišta, u obzir dolaze sljedeće preporuke:

‘Osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imaju pravo da slobodno ispoljavaju, čuvaju i razvijaju svoj etnički, kulturni, lingvistički ili religiozni identitet i da očuvaju i razvijaju svoju kulturu u svim aspektima, oslobođeni od bilo kakvog pokušaja asimilacije protiv njihove volje.’(konferencija u Kopenhagenu, član 32.) Ili, konkretnije, prema mišljenju eksperata (Ženeva 1991., str.8.) država bi trebalo da obezbijedi: ‘Pružanje finansijske i tehničke pomoći osobama koje pripadaju nacionalnim manjinama i koje to žele, da bi iskoristile pravo da uspostave i održavaju svoje sopstvene obrazovne, kulturne i religiozne institucije, organizacije i udruženja.’

Kao što se iz citiranih stavova vidi, masovni mediji se mogu podvesti pod nabrojane institucije i organizacije. Nigdje nije navedeno do koje mjere je država dužna da im pomogne, ili, da vodi politiku pozitivne diskriminacije. Šta više, eksperti su u Ženevi priznali da je zbog različitih ustavnih sistema uputno da se u realizaciji obaveza iz KEBS-a prema nacionalnim manjinama primjenjuju i različiti pristupi (isto, str.3.), mada je njihova realizacija u praksi legitimni predmet međunarodne brige i ne predstavlja unutrašnju stvar dotične države (isto, str.4.). Najviše što se može zaključiti iz šireg pristupa je da se države pozivaju da pruže finansijsku i tehničku pomoć ali, i to je bitno, pojedincima koji pripadaju nacionalnim manjinama. Dakle, pisci preporuka su pazili da ne derogiraju jedan drugi, visoki princip, to jest evropsko shvatanje slobode informisanja. Kao što je poznato, ona se ubraja u individualna, a ne kolektivna ljudska prava i slobode.

Smatramo stoga da je prilikom razmatranja medija nacionalnih manjina potrebno držati se preporuka koje ih vide u užem, i preciznom značenju. U tom smislu svi navedeni međunarodno-pravni dokumenti i preporuke pokazuju da su članovi koji govore izrekom o medijima nacionalnih manjina veoma rijetki. Kada se postavi pitanje: Šta zahtjevaju evropski standardi povodom medija u obzir dolaze sljedeće preporuke:

‘Osobe koje pripadaju nacionalnim manjinama imaju pravo... da šire, imaju dostupnost i razmjenjuju informacije na maternjem jeziku.’(Konferencija u Kopenhagenu, op.citat, tačka 32.5.). Konferencija u Kopenhagenu nije potom preciznije definisala načine za ostvarivanje tih prava. Potom, u vezi obaveza države, eksperti kažu: ‘Povodom pristupa medijima neće nikoga diskriminisati na osnovu etničke, kulturne, lingvističke ili religiozne pripadnosti. Obezbediti će mjere koje će pomoći elektronskim masovnim medijima da u svojim programima uzmu u obzir etnički, kulturni, lingvistički i religiozni identitet nacionalnih manjina (op.citat, str.10.) Kao što se iz citiranog vidi, eksperti poštuju razliku između štampe i javnih (ili državnih) radio-televizijskih mreža koje pokrivaju cijelu teritoriju države. Za štampu, koja je tradicionalno (i poželjno) u privatnoj svojini, ne postavljaju nikakav standard. Za štampu o kojoj bi brinula država, i za nacionalne RTV emitere, predviđaju obavezu da dijelove svojih sadržaja otvore za nacionalne manjine bez ikakve diskriminacije. Međutim, ako bi se preporuke posmatrale bukvalno, nigdje se ne pominje obaveza država da subvencioniraju i po svaku (ne)ekonomsku cenu održavaju u životu medije nacionalnih manjina. Ali, mnoge države koje ih imaju, otvaraju posebne fondove i kreditne linije da bi im ‘finansijski i tehnički’ olakšale egzistenciju.

Pomenućemo na kraju poslednji, eksplicitan zahtjev u duhu OEBS-a, koji indirektno ima veze sa informisanjem nacionalnih manjina. Države članice ‘Smatraju da štampa i RTV na njihovoj teritoriji treba da uživaju neometan pristup do inostranih vijesti i informativnih usluga. Javnost će uživati sličnu slobodu da prima i uvozi informacije i ideje bez uplitanja vlasti i bez obzira na granice, što obuhvata inostrane publikacije i inostrani RTV program. Bilo kakvo ograničenje u realizaciji ovog prava biće propisano zakonom i u skladu s međunarodnim standardima.’ (Moskovska konferencija o ljudskoj dimenziji, tačka 26.1) Ovaj zahtjev se direktno i u užem smislu ne tiče rada masovnih medija nacionalnih manjina. Na

njega skrećemo pažnju, jer ima veze sa informisanjem nacionalnih manjina u onim državama koje se graniče sa zemljama maticama svojih manjina. Iz njih dolaze i štampa i RTV programi koji su na maternjem jeziku manjina, i koji im mogu biti prvi izvor informacija ukoliko ne raspolažu sopstvenim medijima u dovoljnoj mjeri.

Iz izloženih standarda proističe da je uputno da svaka država pomogne štampi svojih nacionalnih manjina. Jer, nju najviše (svugdje u svetu) ugrožavaju stalno rastući troškovi poslovanja, naročito cijena roto-hartije. U tom pogledu trebalo bi primijeniti evropske preporuke da država povoljnim kreditima, ili tehničkom pomoći, olakša pokretanje novina pojedinaca i grupa (dakle privatnih) koji su pripadnici nacionalnih manjina. Samo u početnoj fazi oni bi mogli da uživaju povoljniji tretman (manje kamate, poreze i sl.) posle čega se moraju obrnuti tržišnim uslovima i zakonima poslovanja, odnosno, borbe za opstanak. U tom smislu, prihvatljiva je preporuka eksperata (Ženeva 1991.) o stvaranju privatnih i mješovitih fondacija za potpomaganje razvoja u prvom redu štampanih medija nacionalnih manjina. U tom duhu korisnici pomoći i privilegija prevashodno bi trebalo da budu pojedinci, kao inokosni vlasnici ili akcionari medija. Država koja bi se pojavila kao osnivač novina nacionalnih manjina, rizično je rješenje. To derogira individualističko shvatanje prava na izražavanje i slobode štampe. U praksi, a posebno na Balkanu, država je tim putem instrumentalizovala nacionalne manjine, i njihove organizacije u vezi s medijima u političke svrhe. S druge strane, pak, nacionalne manjine moraju podnijeti rizik da u tržišnim uslovima ne mogu imati veliki broj novina na maternjem jeziku, jer im je izvor zarade (publika) ograničen.

Manjina nije »isplativa publika«

Javna RTV preduzeća dužna su, u duhu evropskih standarda, da sprovedu obavezu države da obezbjedi dostupnost do kanala, širenje i primanje informacija nacionalnim manjinama na njihovom, maternjem jeziku. Od ove obaveze država ne može odstupiti, bez obzira da li će se pojaviti i druge RTV stanice u svojini pripadnika nacionalnih manjina, ili one koje će samo djelimično raditi na njihovim jezicima. Broj komercijalnih RTV stanica u čitavoj Evropi raste. U skladu sa filozofijom njihovog pokretanja (zarada na tržištu) ovom sektoru elektronskih medija neuputno je ispostavljati bilo kakve zahtjeve, pa tako ni onaj da vodi računa o informativnim potrebama nacionalnih manjina. S druge strane, nacionalne manjine u svojim političkim programima podržavaju proces privatizacije RTV medija, ali pritom nedovoljno vode računa o činjenici da su im komercijalni mediji, zbog zakona tržišta, najmanje naklonjeni. Jednostavno, 'manjina' po definiciji za njih nije 'isplativa' publika. To važi bez obzira da li su u pitanju nacionalne, kulturne, seksualne ili druge manjine. Dakle, i manjine iz redova većinskog naroda takođe imaju problem da prođu u programe komercijalnih emitera RTV programa. Oni su uvijek promotori negativne diskriminacije svih, pa tako i nacionalnih manjina. Pa ipak, i ovdje bi se moglo učiniti nešto u njihovu korist. Na primjer, da se prilikom dodjeljivanja dozvola za rad i frekvencija prednost da stanicama nacionalnih manjina. Ili, da se plaćanje njihove nadoknade za upotrebu etera umanji u odnosu na druge (privatne) korisnike. Dakle, da se prilikom konkurisanja za upotrebu frekvencijskog spektra obezbjedi nekakva prednost RTV stanicama (ne nužno u svojini pripadnika nacionalnih manjina) koje će u svom programu voditi računa o komunikacionim potrebama nacionalnih, kulturnih ili jezičkih manjina. Međutim, uz ovako benevolentan stav države trebalo bi da ide i jedna obaveza privilegovanih RTV medija. Kao što su oni izraz poštovanja principa multikulturalizma, od njih bi trebalo očekivati dalje doprinose u tom pogledu i u pravcu interkulturalizma. To znači, da se takvi mediji ne smiju u svom radu ponašati diskriminatorno prema ostalim manjinama, koje žive na istom prostoru, i u odnosu na veće populacije predstavljaju manjinu. To je veoma čest slučaj barem u Centralnoj i Istočnoj

Evropi, posebno na Balkanu. Ukratko, treba pozitivno diskriminirati, to jest pomagati i elektronske medije nacionalnih manjina, ali za uzvrat zahtijevati da oni u svom radu također njeguju horizontalnu, interetničku komunikaciju na relaciji manjina-manjina. Ukoliko to ne žele, nema razloga da uživaju bilo kakve društvene beneficije niti subvencije. (Mirosljub Radojković)

Mirosljub Radojković je redovni profesor na predmetima iz oblasti medija i komunikologije na Fakultetu političkih nauka u Beogradu i predavač u Školi novinarstva Medija plana iz Sarajeva.

1. Conference on Minority Rights in Neum - ENCOURAGING SIGNALS FROM CROATIA AND YUGOSLAVIA

On 02 and 03 December a round table on minority rights in Bosnia and Herzegovina, FR Yugoslavia and Croatia was held in Neum. It was another one in a series of expert seminars organised by Sarajevo Minority Rights Centre, Dalmatian Solidarity Committee from Split and Local Democracy Agency from Subotica. The very sites where organisers are originally based suggest that the project is regional in nature which strives for improvement of minority rights through experience exchange and recommendation of remedies as minority rights in these three countries, which share a number of common denominators, are not at an impressive level.

By Radenko Udovičić

2. Germans in Croatia - NO SYSTEMATIC POLICY FOR MINORITIES

If anyone thinks that the "new minorities" who arose in Croatia following the breakup of former Yugoslavia have the biggest problems, the Croatian Germans and Austrians, who received the status of "minority" only after 1990, will be quick to undeceive them, asserting that their burden is in no way lighter. On the contrary, they stress that despite the fact that a systematic framework exists for the defence and development minority rights, their status in practice depends more on the will of individuals than on strict enforcement of established national policies.

By Mladen Obrenović

3. Interview: Jadranka Huljev - NOT ENOUGH MONEY FOR A GOOD LAW

Advisor for National Minority Education in the Republic of Croatia under the Ministry of Education and Sport Jadranka Huljev speaks about the law passed six months ago regarding the upbringing and education of national minorities. She stresses that finances pose the biggest obstacle to the law's application. The segregation of Roma children in Croatian schools is a difficult topic for her, but she recognizes that the separation exists as a result of these children's weak educational foundation, their unsatisfactory knowledge of the language, and poor working habits.

By Branko Galić

4. State and Minority Media: A LACK OF COMMERCIAL INTERESTS, ERGO EXISTENCE SUSTAINABLE ONLY WITH STATE SUBSIDIES

In the spirit of European principles, it is a duty of public broadcasters to translate the state's obligation into practice by ensuring that programming as well as dissemination and

access to information are available to minorities in their respective native languages. State cannot exempt itself from this obligation irrespective of whether any other broadcasters owned by members of minority or broadcasters broadcasting a certain share of programmes in minority languages emerge.

By Mirosljub Radojković

NOVINSKA AGENCIJA STINA SPLIT
Šatalište Bačvice 10, 21 000 Split, Hrvatska
Tel: 385 21 35 70 40; 347121; 591 581
E-mail: stina@st.tel.hr; stina@zamir.net
Glavni urednik: Stojan Obradović

NOVINSKA AGENCIJA SAFAX SARAJEVO
Patriotske lige 30, 71 000 Sarajevo, BiH
Tel: 387 33 21 32 06; 20 65 42
E-mail: udovicic.r@mediaplan.ba
Glavni urednik: Radenko Udovičić

PREŠTAMPAVANJE I JAVNO OBJAVLJIVANJE DOZVOLJENO UZ NAVODENJE IZVORA STINA/SAFAX

PROJEKAT SPONZORIRA WESTMINSTER FOUNDATION FOR DEMOCRACY, LONDON

BILTEN MOŽETE POGLEDATI NA SLJEDEĆOJ ADRESI: www.mediaplan.ba